

LA PINTURA DECORATIVA DEL PALAU OLIVER DE MAÓ

Guillem Sintes Espasa
Ángeles Hernández Gómez
Conchi Arias Santos

INTRODUCCIÓ

La decoració de les sales del Palau Oliver no suposa un fet aïllat en aquests tipus de manifestacions, sinó que es deu a una tradició nascuda a Menorca a finals del segle XVIII.

A finals de segle i sobretot, com ha assenyalat Terrón (1), a partir del cicle alcista de 1763-78, Maó estava en plena efervescència econòmica, principalment pel cors i el comerç, circumstàncies que afavoriren la ràpida acumulació de capital per part de la gent dedicada a aquestes activitats. Però aquests avantatges durarien poc temps, l'arribada dels espanyols el 1781 acabaria amb aquesta situació privilegiada i la conjuntura favorable arribaria a la fi.

En el camp artístic, hem de fer notar la importància que té per a Maó l'establiment d'artistes a partir de 1750 i la contínua anada i vinguda d'artistes estrangers —anglesos principalment— de pas cap a Itàlia, on anaven a perfeccionar els seus estudis. Aquestes circumstàncies provoquen l'aparició de noves expectatives i necessitats d'art desconegudes fins al moment. Es requerien, llavors, artistes per a la decoració de les noves residències. El peoner en aquest tipus de pintura decorativa fou Pasqual Calbó, qui, tot recollint una tradició italiana que va conèixer a partir dels anys d'aprenentatge en aquell país, el 1790 decorà una sèrie de sostres en algunes cases de Maó. Com exemples més significatius podem anomenar la casa Seguí i la que actualment ocupa la notaria Maceda.

Aquesta circumstància, la decoració de les sales nobles de residències, també la veim reflectida a partir dels anys 70 i 80 del segle XVIII a Barcelona amb els pintors Francesc Pla i Pere Pau Montanyà, a la influència dels quals no són aliens alguns exemplars menorquins.

EL PALAU OLIVER

Quan el senyor Llorenç Oliver i Morillo (1766-1810), ric comerciant de Maó, decideix encarregar la construcció, aproximadament el 1803 (2), de la seva nova residència, el resultat arquitectònic immediat són uns ambiciosos tractaments, concepció, dimensions i espais interiors, dels quals destacaríem: la composició lligada de les façanes; el vestíbul i l'escala imperial de dos trams que amaga, a més, una escala de servel; la successió de sales de la primera planta; la torre mirador, etc. Endemés, intentant donar un aspecte de major magnificència, es decoren els sostres de les sales del primer pis, igual que l'escala. Amb aquesta finalitat establí contacte a través del cònsol d'Espanya a Palermo amb l'artista sicilià Giuseppe Pa-

(1) José Luis Terrón Ponce: *Economía, coyuntura y estudio de las mentalidades en la Menorca del siglo XVIII*. Conferència de la I Trobada d'Historiadors. Maó. 1988.

(2) AHM Escrivania Cartes Reials. Llibre 68. fol. 204.

Façana del Palau Oliver i detall de la porta.

tania (1780-1852), que arribà a Maó per iniciar aquest treballs de decoració l'any 1804 (10-9) (3).

Pels seus treballs al palau, podem afirmar que dominava perfectament la tècnica del tremp. L'obra conservada està realitzada al tremp sobre tela, i fa gala d'una gran erudició en els temes representats. Aquesta erudició li permet de plasmar iconogràficament escenes de la mitologia i simbologia, amb la qual cosa podem pensar que posseïa un profund coneixement dels clàssics i de la història mitològica de Roma, així com dels aspectes al·legòrics coneguts a través del llibre «La Iconologia» de Cesare Ripa que ha servit com a font d'inspiració a nombrosos artistes.

Els temes del sòtil podem englobar-los dins d'uns cànons neoclàssics i ens mostren una pintura clarament italianitzant, preocupada secundàriament per l'anatomia i molt més per l'expressivitat; una pintura de tons suaus que juguen amb el contrast de formes i amb els valors de la llum i el color. Les decoracions recorden certs treballs d'Adam i l'estil erròniament denominat «etrusc», que té el millor exemple en la casa d'Osterley Park (1775-1779) —a part de la Casa Home a Portman Square de Londres— de la qual, al Palau Oliver, trobam nombrosos paral·lelismes.

DESCRIPCIÓ DELS SOSTRES

S'ha definit l'ordre dels sostres de la planta noble a partir de la utilitat que tindrien en el seu origen. Així, trobam que:

El primer espai decorat és la part frontal de l'escala, única decorada al fresc, i el motiu representat és un paisatge probablement sicilià. El tractament del tema recorda, salvant les distàncies, l'«Estança de la Primavera» de la Vila Falconieri, i «La Rufina», obra realitzada per Frascati entre els anys 1670 i 1680.

Sobre l'escala, cobrint-la tota, Patania representa dos genis alats: la Fama i el Comerç, fent clara al·lusió al propietari de la casa, que sosté un medalló circular rodejat de branques de palma i llorer. Al centre figura una àncora rodejada de la llegenda MOBILITATE VIGET VIRESCQUE ADQUIRIT EUNDO que significa literalment «floreix amb la mobilitat i adquireix forces en caminar». En estar situat en un lloc excessivament elevat per a la seva contemplació, el pintor realitza aquesta composició amb grisalla, tot imitant en clarobscur un relleu esculpí en pedra.

A l'antesala està representat un tema mitològic en un sostre que medeix aproximadament 4 x 5' 50 m. En presència de Júpiter i Juno, asseguts damunt uns núvols, dos soldats romans rendint les armes, suplicant al deu dels deus la victòria sobre els seus enemics. Júpiter té al seu costat el seu atribut més significatiu, l'Àguila i Juno el pago de la qual, segons la tradició, no se separa. Rodeja la representació una sanefa amb gualdes i motius florals

acompanyada per bandes decorades amb representacions de nins jugant.

Feliç idea té el pintor, pensant en el tema que a continuació representa en el saló principal del palau, al relatar tres episodis llegendaris de la Guerra de Roma amb els etruscs.

El plafó central de 2' 40 m. d'ample per 4 m. de llargària, el pintor relata, en imatges, la llegenda de Mucio Escévola, qui mentre el rei etrusc Porsena assediava Roma, decidí dirigir-se al campament enemic i matar al rei etrusc. En complir la seva empresa, per error matà, en lloc de Porsena, al seu escriba. Capturat i conduït davant el rei, Mucio declarà audaçment que el propòsit de la seva missió era justament matar-lo i que la joventut romana estava disposada a seguir el seu exemple. Amenaçat amb tortures, immediatament posà la mà sobre un bras ardent i suportant amb estolicisme el terrible dolor, la va mantenir en el foc fins cremar-la. Porsena, esglaiat, ordenà l'alliberació del prisioner, que des de llavors fou anomenat escévola (esquerrà).

En el plafó de l'esquerra -1' 30 x 2' 40- figura la defensa del pont damunt el Tíber per Horacio còcies, oposant-se al pas de l'exèrcit de Porsena i donant temps als seus companys a destruir aquesta construcció de fusta.

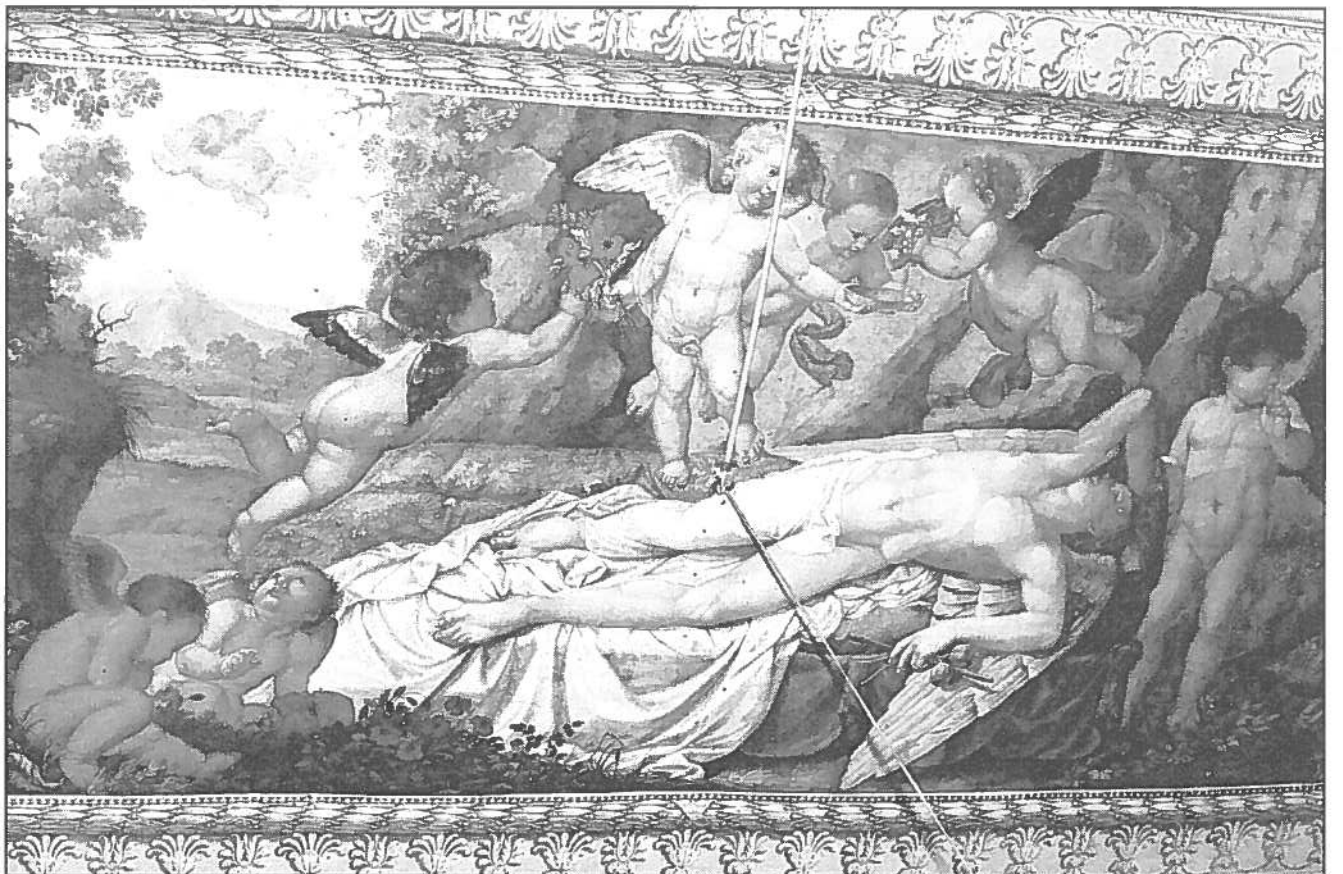
El plafó de la dreta, d'iguals dimensions que l'anterior, relata la llegenda de Clelia, una de les deu filles que junt amb deu fills de les famílies de patricis de Roma, foren lliurades com a ostatges a Porsena en senyal de bona fe després de la conclusió d'un tractat entre Roma i els etruscs. Clelia fugí a Roma tornant a travessar el Tíber nadant, després de convèncer les seves companyes que la seguíssin.

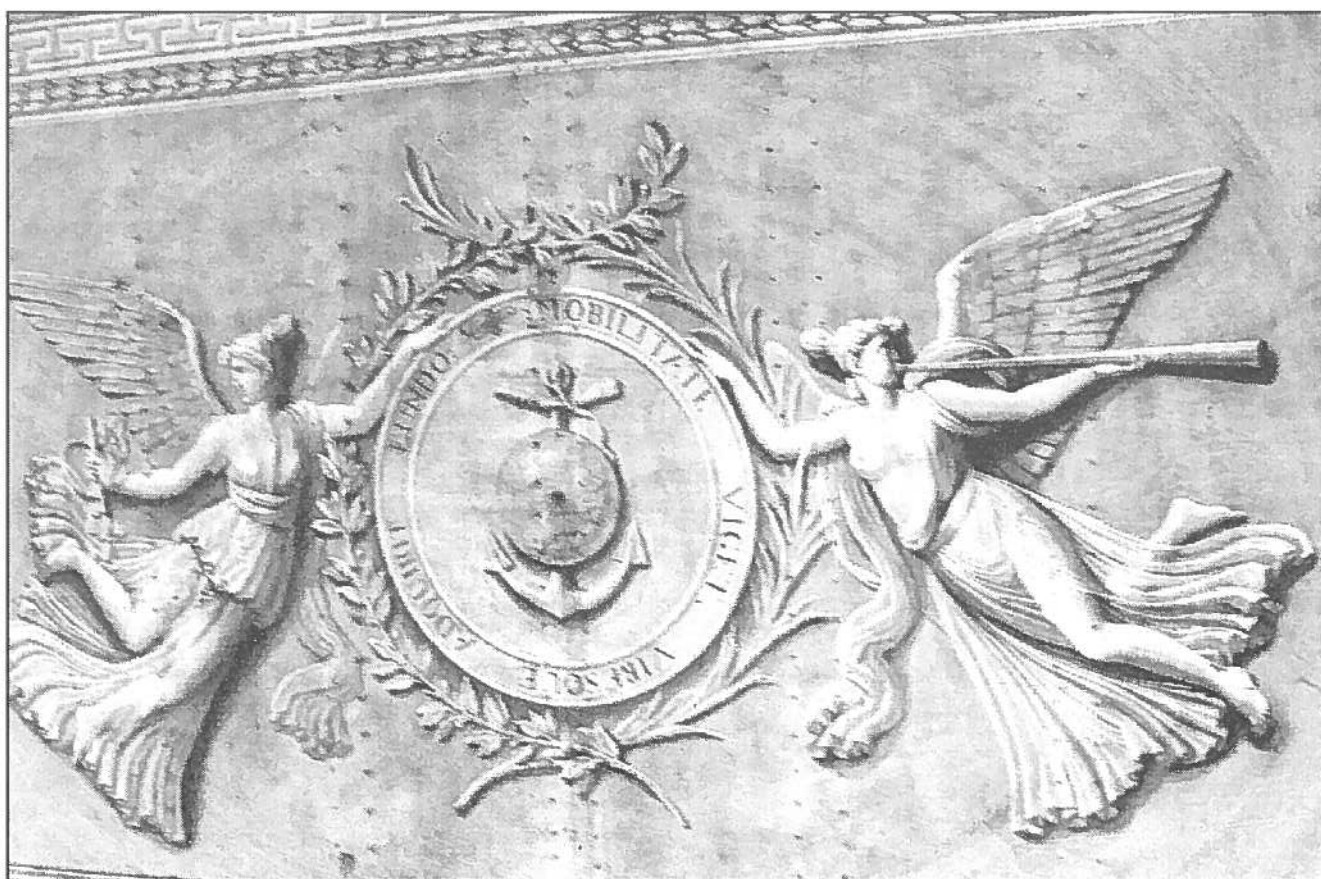
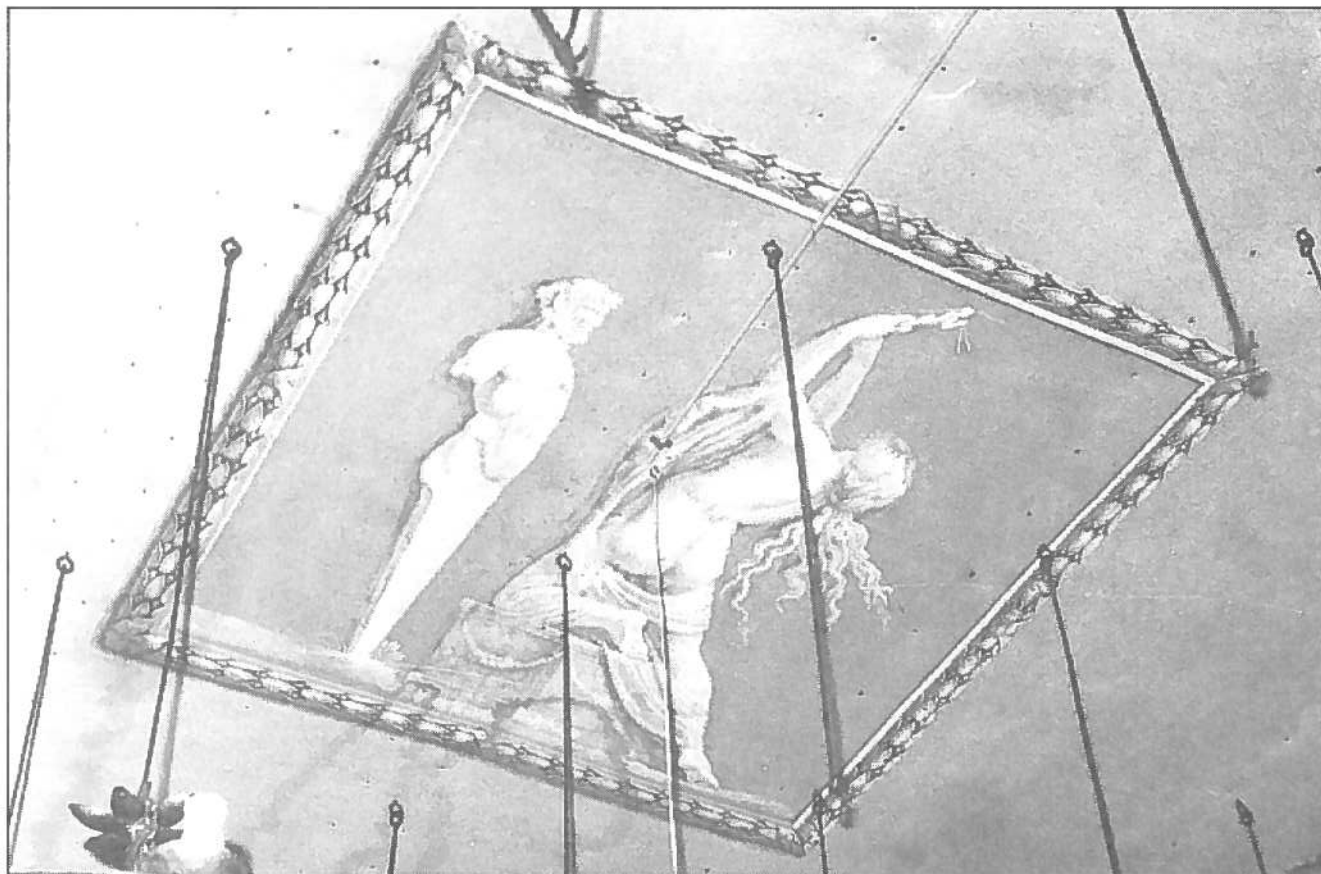
Envoltant el conjunt de les tres composicions unes garlandes de flors que subjecten uns medallons circulars, cada un amb una representació distinta en el seu interior: de deus i herols del panteó clàssic, muses, etc. a l'igual que les representacions de la casa d'Adams a Osterley Park.

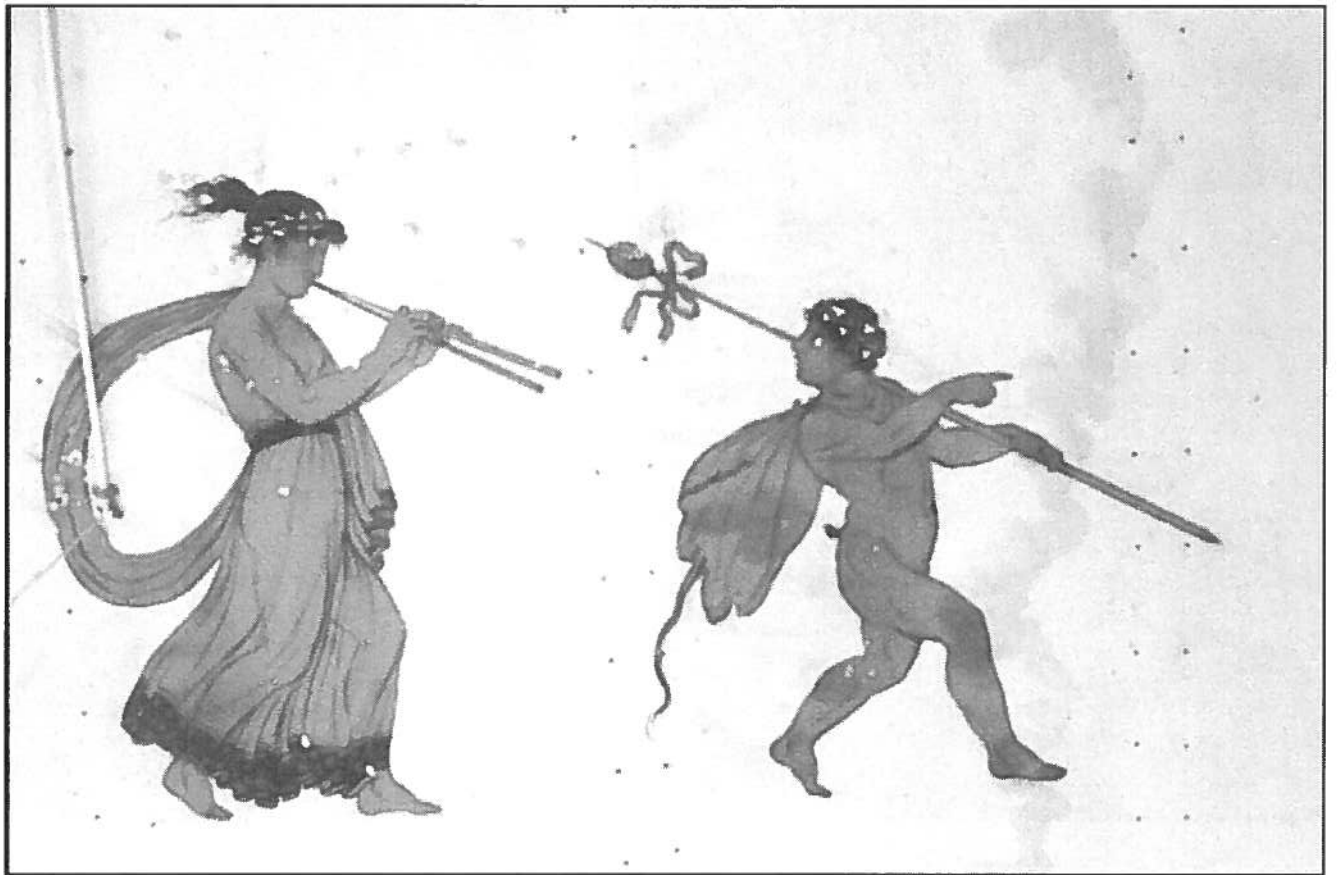
Complementa la decoració d'aquesta sala, un frontal de xemeneia altament interessant; pintat a l'oll sobre tela, representant una escena galant sobre fons d'un paisatge, realitzat d'una forma fina i delicada que recorda certs treballs de Gainsborough.

Passam ara al gabinet, com era denominat o segon saló. Està cobert per un plafó de 3' 30 x 2' 85 m., emmarcat en una senzilla motllura i orlat per hermosos frisos. L'assumpte tractat representa un paisatge de la vida de Ròmul i Rem, a on són recollits per Faustul, capataç dels pastors del rei (Silvio Procas) i lliurats a la seva dona, Laurentia, que els ofereix el seva falda. En primer terme podem

(3) AHN Protocols notarials. Notari Josep Seguí i Costabella. Llibre 406. fol. 412.

observar a la lloba en actitud d' abandonar el lloc i a la dreta una quinta pintura ocupa l' antic dormitori del senyor de la casa i el tema no pot esser més adequat: la representació del somni, està interpretat alat, descansant i amb un ram de llavors d' adormidera en la mà. Alrededor d' ell, els somnis preparen suc d' adormideres d' aquell que es serveix la Nit per adormir els mortals, mentre que Morfeu, el seu principal ministre, vela que no es faci la menor renou. Rematen la representació uns frisos decorats amb garnaldes de flors, paneres de fruita, cràteres, etc.

Un frontal de xemeneia amb decoració de grotescs, complementa la decoració. L' antesala al menjador la figuració d' una bacant. Es una representació parcial del triomf de Baco, un acompanyament ple de vida on sàtirs i ménades toquen fabiols i siringues o fan sonar els platets. Un fris amb decoració de palmetes enmarca el conjunt.

En darrer terme, a l' antic menjador de la casa,

figura una representació al·legòrica de l' Alegria, a on una dona jove, vestida amb un tul blanc i transparent amb verds fullatges. La seva mà dreta sosté un recipient de cristall ple de l negre i la seva mà dreta sosté un Kílix d' or. El seu rostre és graciós i de belles formes i apareix en actitud de flotar sobre un cel blau a on voletegen uns ocells. En la seva part inferior i bordegen la composició, uns «puttl» subjecten unes garnaldes de flors i fruits, significant per elles mateixes l' alegria. Altre frontal de la xemeneia, amb decoració d' una cràtera amb garnaldes, complementa la decoració de l' estància.

En la part baixa de la casa, únicament hi ha una habitació de sostre decorat apareix realitzat en clarobscur, una representació de l' Aritmètica, a la manera de Ripa, és a dir, una dona de rostre hermós que sosté en la seva dextra un punxó de ferro, veient-se en la seva mà esquerra una posteta amb números. A la vora del vestit hi ha escrita la llegenda «Par et Impar».